

DOREMA MICROCARPUM KOROV O`SIMLIGI TARKIBI VA SHIFOBAXSH HUSUSIYATLARI

Xasanov Sirojiddin Saloydin o`g`li
Namangan davlat universiteti 1-bosqich tayanch doktaranti
https://doi.org/10.5281/zenodo.8031623

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 05-June 2023 yil
Ma'qullandi: 08-June 2023 yil
Nashr qilindi: 13-June 2023 yil

KEY WORDS

dorema, tabobat, ildiz, biologik faol moddalar, Namangan

ABSTRACT

Hozirgi kunda tibbiyot rivoji bilan dori vositalari bilan ta'minlash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bilan birga, ¬o'simliklardan olingan moddalar, turli kasalliklarni davolashda, o'z ta'sirida biologik faol sintetik moddalardan oldinda. O'simliklar jinsi, iqlimi, oilasi va boshqa xususiyatlariga qarab, turli xil biologik faol moddalarni o'z ichiga oladi. Biologik resurslardan oqilona foydalanishning ilmiy asoslarini ishlab chiqish uchun o'simliklar tarkibidagi mineral elementlarni me'yorlash muammosi tobora dolzarb bo'lib bormoqda.

Hozirgi kunda tibbiyot rivoji bilan dori vositalari bilan ta'minlash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bilan birga, o'simliklardan olingan moddalar, turli kasalliklarni davolashda, o'z ta'sirida biologik faol sintetik moddalardan oldinda. O'simliklar jinsi, iqlimi, oilasi va boshqa xususiyatlariga qarab, turli xil biologik faol moddalarni o'z ichiga oladi. Biologik resurslardan oqilona foydalanishning ilmiy asoslarini ishlab chiqish uchun o'simliklar tarkibidagi mineral elementlarni me'yorlash muammosi tobora dolzarb bo'lib bormoqda.

Dorema jinsining har xil turlari (Apiaceae oilasi) qadimdan O‘rta va O‘rta Osiyo xalqlari tomonidan tibbiyotda qo‘llanilgan. Dorema botaniklar, kimyogarlar va farmakologlarning tadqiqot ob'ektlari hisoblanadi . Ushbu tadqiqotlar Dorema ko'p turlari ekanligini ko'rsatadi keng xomashyo bazasiga ega, farmakologik va kimyoterapevtik faollikning keng spektriga ega bo'lgan turli xil tabiiy birikmalarni o'z ichiga oladi. Ulardan qatron, efir moyi, gum va mineral tuzlar ajratilgan.

Ma'lumki, ildizilar tashqi tomondan qo'llanilganda aniq terini tirnash xususiyati beruvchi ta'sirga ega . Bundan tashqari, u ekspektoran, antispazmodik, kuchli yallig'lanishga qarshi va diuretik ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, shikanjubin bilan ishlatilganda sezilarli bo'lgan engil antitumor ta'sirga ega . O‘rta Osiyo mamlakatlari, xususan, O‘zbekiston, Turkmaniston va Qozog‘iston xalq tabobatida dorema o‘ti qaynatmasi o‘pka sili va quruq yo‘talda samarali ekspektoran sifatida qo‘llaniladi . Dorema o'ti , ayniqsa gum qatroni, bronxial astma va nafas olish katarasida xurujlarni engillashtirish uchun inhalasyonda ishlatiladi . Xalq tabobatida saqich eng ko'p ishlatiladigan qatron bo'lib, u gullaydigan kurtaklar yuzasidan yig'iladi. Propolisli ildizilar shifobaxsh xususiyatlarini yaxshilash uchun balzamlarning bir qismi sifatida ishlatiladi va shuningdek, laksatif kollektsiyalarga kiritilgan. Gum -qatron xalq tabobatida xavfli o'smalar va yaralar, akne (sirka va soda bilan bog'langan holda), parotit va limfa tugunlarining

qattiqlashishi, siyatik asabning yallig'lanishi bilan og'rigan og'riqlar va bo'g'imlardagi og'riqlar uchun ishlatiladi . tuzlarni cho'ktirish (asal yoki arpa suvi bilan ichish, boshqa dorivor o'tlar bilan bog'lash), mushaklarning charchoqlari, tomchilar, shuningdek, turli xil ko'z kasalliklari (ko'z qovoqlarining qattiqlashishi va glaukoma), tomoq og'rig'i (qarshi vosita sifatida) yallig'lanish), taloq va jigar kasalliklari. Odamlar orasida ildizi kuchli siydik haydovchi (1: 1 nisbatda asal bilan to'playdi, har biridan bir gramm va kuniga 1 marta 10 dona oladi), antigelmintik, shuningdek, hayz ko'rish uchun ishlatiladi. jinsiy a'zolarning (ayol va erkak) tartibsizliklari va turli kasalliklari. Ehtimol, bu dorivor o'simlikning terapevtik ta'siri nafaqat uning tarkibidagi biologik faol moddalarga, balki Dorema *turidagi* o'simliklardagi miqdoriy tarkibi to'g'risidagi ma'lumotlarning konsentrlangan makro va mikroelementlarga bog'liq bo'lishi mumkin.

O'simlik haqida: *Dorema mikrokarpum Korov* - balandligi 150 sm bo'lgan ko'p yillik monokarpik o'simlik. Turp ildizi. Poyasi yumaloq, etukligida qizg'ish, biroz tukli. Bazal barglari kulrang-yashil, o'sib chiqqan, o'sgan petiole ustida. Barg plastinkasi uch marta pinnatipartit bo'lib , uning bo'laklari uzunligi 2 sm gacha va kengligi 0,4-0,6 sm gacha, barglari turg'un yoki qisqa dekurrent , o'simtasimon, ba'zan 2-3 bo'lakli. Poyasi barglari qisqa, poyada siqilgan, kuchli tukli, yarim poyani o'rab turgan poya namligigacha qisqaradi . Soyabon 8-12 gulli muqobil yoki qarama-qarshi . Mevalar yalang'och, elliptik. May oyida gullaydi, iyun oyida meva beradi. Namangan va Farg‘ona viloyatlarida tarqalgani: G‘arbiy Tyan-Shan – Chotqol tizmasi – Ko‘kanbiya va Terg‘achi (Namangan viloyati) qishloqlari hamda Oloy tizmasi (Shohimardon) yo‘lida . O‘zbekistondan tashqarida : Qirg‘iziston.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati:

1. Давидов М.А., Исакова Н. Dorema Microcarpum Korov. (Apiaceae) онтогенези // Science and education Scientific Journal. – 2021. – С. 58–63.
2. Кист А.А., Данилова Е.А., Осинская Н.С. Достижения лаборатории активационного анализа Института ядерной физики Академии наук Республики Узбекистан // Микроэлементы в медицине. – 2016. – № 17 (1). – С. 45–50.
3. Коровин Е.П. Род Dorema D.Don. Флора Узбекистана. – Ташкент, 1959. – Т. IV. – С. 443–444.
4. Кузнецов Р.А. Активационный анализ. – М., 1974. – 343 с.
5. Пименов М.Г. Род Dorema D.Don. Определитель растений Средней Азии. – Ташкент : Фан, 1983. – Т. VII. – С. 314–315.
6. Турсунов Ж.И., Ибрагимов А.А. Макро- и микроэлементный состав Cistanche Mongolica G.Beck U55 // Universum: химия и биология: научный журнал. – М. : МЦНО, 2020. – № 9 (75). – С. 34–37 / [Электронный
ресурс]. – Режим доступа: http://7universum.com/ru/nature/archive/category/9-75.
7. Шарипова В.К. Структурные и адаптивные особенности некоторых видов рода Ferula L. (Apiaceae Lindl.): Автореф. дис. … д-ра филос. – Ташкент, 2017. – 35 с.